

แนวคิดสตรีนิยมในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

Feminism in International Relations

ปรีชญา ยศสมศักดิ์¹

Preechaya Yossomsak

Received : March 4, 2022 Revised : March 4, 2022 Accepted : June 22, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

สตรีนิยมก้าวเข้าสู่พื้นที่ของวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้ข้อโต้แย้งที่ว่าองค์ความรู้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือองค์ความรู้ที่ถูกผลิตจากมุมมองและประสบการณ์ชีวิตของผู้ชายโดยเฉพาะชายผิวขาว ดังนั้น นักสตรีนิยมในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงพยายามได้พยายามท้าทายองค์ความรู้กระแสหลักในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งในเชิงทฤษฎี ญาณวิทยา และระเบียบวิธีวิจัย โดยการให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความสัมพันธ์ และบทบาทของผู้หญิงในการเมืองระหว่างประเทศ บทความชิ้นนี้กล่าวถึงเส้นทางของสตรีนิยม ความแตกต่างกันของมนทัศน์และระเบียบวิธีวิจัยระหว่างความสัมพันธ์ประเทศกระแสหลักและสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อต้องการที่จะเผยให้เห็นมุมมองการศึกษาที่ขาดหายไปจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก อีกทั้งบทความนี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างโลกในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและโลกในพื้นที่ส่วนตัวซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกเอ่ยถึงในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก

คำสำคัญ (Keywords) : สตรีนิยม, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, บทบาทของผู้หญิง

Feminism was introduced to International Relations (IR) under the argument that knowledge production in IR is based on the perspectives and

¹ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

E-mail : preechayakirdchok@gmail.com

experiences of men, especially white men. Therefore, IR feminists have been challenging mainstream IR ontologically, epistemologically, and methodologically by taking experiences, relationships, and roles of women in global politics seriously. This article discusses the path of feminism in IR and differences in concepts and methodologies between mainstream IR and feminist IR in order to reveal incompleteness of the mainstream body of knowledge. Besides this article uncover the connection between international relations and a private relationship.

Keywords: Feminism, International Relations, Roles of Women

บทนำ (Introduction)

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะสาขาวิชา คือ วิชาที่ว่าด้วยการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรัฐและไม่ใช่อำนาจอธิปไตยที่มีลักษณะข้ามรัฐข้ามพรมแดน ศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเริ่มขยายตัวและเป็นที่แพร่หลายจนกลายมาเป็นสาขาหนึ่งในด้านสังคมศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การเติบโตภายใต้บริบทดังกล่าวทำให้การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโลกแบบอเมริกันกลายเป็นแนวทางที่มีอิทธิพลต่อวงการการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบอเมริกันนั้นมีลักษณะที่จะแสวงหาความรู้ที่มีความเที่ยงตรงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความเป็นพลวัตและคาดการณ์ไม่ได้ โดยการประยุกต์ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพราะเชื่อว่าแนวทางวิทยาศาสตร์จะสามารถผลิตความรู้และให้คำตอบที่จะนำไปปฏิบัติได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้ความรู้ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ได้จากการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์กลายเป็นความรู้ที่มีกลิ่นอายของความเป็นอเมริกันผสมอยู่ (Pitipat, 2007, pp. 11-14) เดวิด เลค (David Lake) ประธานสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน (The American Political Science Association) ได้เสนอว่าความเป็นอเมริกันในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่เกิดมาจากประสบการณ์ในชีวิตของนักวิชาการชาย(ร้อยละ68)โดยเฉพาะนักวิชาการชายผิวขาว(ร้อยละ85) ประสบการณ์ชีวิต

(lived experience) ของนักวิชาการเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อการสร้าง เลือกใช้ หรือสมานทานตนเองเข้ากับทฤษฎีที่ใกล้เคียงกับวิถีชีวิต ประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ โดยเฉพาะด้านสังคมและการเมืองของพวกเขามากที่สุด กระบวนทัศน์หรือแนวคิดเหล่านี้แท้จริงแล้วหาใช่ทฤษฎีที่เป็นระบบไม่ แต่เป็นการให้คำอธิบายที่เกิดจากการหยั่งรู้ในเรื่องของธรรมชาติของมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์ชีวิต (Lake, 2016, pp. 1112-1114) นั่นจึงหมายความว่าองค์ความรู้ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะแนวคิดที่เป็นกระแสหลักอย่างสังคมนิยม เสรีนิยมนั้นมีพื้นฐานมาจากมุมมองและประสบการณ์ของชายผิวขาวเป็นส่วนใหญ่

เนื้อหา (Content)

สตรีนิยมคือแนวคิดที่พิจารณาองค์ประกอบของชีวิตเพื่อที่จะระบุหรือสืบหาที่มาที่ไปของการถูกกดขี่และพยายามที่จะเสนอทางเลือกหรือทางออกสำหรับปัญหา (Scholz, 2010, p. 1) สตรีนิยมเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่มีลักษณะเป็นการวิพากษ์ ซึ่งการวิพากษ์นั้นไม่ใช่การต่อต้านแนวคิดอื่นไปเสียหมด แต่เป็นการท้าทายอย่างเข้าใจต่อระเบียบสังคมในขณะนั้น (Keucheyan, 2013, p. 2) โดยสตรีนิยมมีเป้าหมายเพื่อการปลดปล่อย (liberation) ผู้หญิงจากการถูกกดขี่ในทุกรูปแบบ โดยการก่อวินาศกรรมคุณค่าหรือแนวคิดเดิม ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นจึงทำให้ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงหรือประเด็นทางเพศจึงหนีไม่พ้นเรื่องการเมือง เพราะกระบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การอ่าน การเขียน หรือการทำงานวิจัยทางด้านสตรีศึกษากับการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคม (Scholz, 2010, p. 4) การศึกษาเรื่องของผู้หญิงหรือเรื่องเพศสภาพยังคงเป็นประเด็นขายขอบในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแม้ในสหรัฐฯ ที่ถือเป็นแหล่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ตาม งานวิจัยทางด้านเพศสภาพและสตรีนิยมในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมักจะถูกวิพากษ์จากนักวิชาการกระแสหลักเสมอโดยเฉพาะในประเด็นระเบียบวิธีวิจัยที่มีความแตกต่างกัน การศึกษาวิจัยเรื่องเพศสภาพและผู้หญิงจะช่วยให้ผู้ที่ศึกษามีมุมมองต่อความจริงหรือปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ ทฤษฎีหรือคำอธิบายปรากฏการณ์ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ถือว่าเป็น “ความจริง” นั้นเป็นความจริงที่ไม่สมบูรณ์ ผลจากการครอบครองพื้นที่ส่วนมากในการผลิตชุดความรู้ซึ่งมีค่าเท่ากับความจริงของนักวิชาการชายโดยเฉพาะนักวิชาการชายผิวขาว ทำ

ให้ความจริงหรือความรู้นั้นกลายเป็นแนวคิดกระแสหลักที่เกิดขึ้นจากมุมมอง แนวคิด และประสบการณ์ชีวิตของผู้ชายเพียงฝ่ายเดียว ยังไม่รวมถึงเชื้อชาติของผู้ชายที่มีความแตกต่างหลากหลาย แต่ในความเป็นจริงประสบการณ์ชีวิตของทั้งชาย หญิง หรือ ผู้คนที่ต่างชาติต่างวัฒนธรรมนั้นต่างมีข้อจำกัดในตัวเองทั้งสิ้น ดังนั้นชุดความรู้ คำอธิบาย หรือความจริงที่เกิดจากการผลิตและตกผลึกของนักวิชาการชายจึงเป็นชุดความรู้หรือความจริงที่ไม่สมบูรณ์เพราะความรู้หรือความจริงชุดนั้นขาดทัศนะ มุมมอง หรือเสียงของคนอีกกลุ่มหนึ่งอย่างผู้หญิงที่มีประสบการณ์ชีวิต มุมมอง หรือการได้รับผลกระทบต่อปรากฏการณ์ที่ต่างกันไป แนวคิดสตรีนิยมได้พยายามท้าทายต่อชุดความรู้ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ผลิตโดยนักวิชาการชายหรือนักวิชาการที่อยู่ภายใต้แนวคิดกระแสหลัก นักสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้มองว่ารัฐคือพระเอกของเรื่องเหมือนอย่างทีนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักถือปฏิบัติกันมา แต่มองไปถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกภายในรัฐที่ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของรัฐและในทางกลับกันก็เป็นหนึ่งในปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐโดยเฉพาะความสัมพันธ์และประสบการณ์ผู้หญิง อีกทั้ง แนวคิดสตรีนิยมนี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เห็นความจริงอีกชุดหนึ่งที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักไม่ได้กล่าวถึงหรือไม่ได้นับรวมว่าเป็นชุดความรู้หรือความจริงในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การพบกันระหว่างแนวคิดสตรีนิยมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ปลายทศวรรษที่1980 ในช่วงเวลาที่สงครามเย็นกำลังจะสิ้นสุดลง ก็เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดสตรีในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศใน เหตุการณ์ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องบังเอิญนี้เกิดจากช่วงเวลาประมาณ40ปีก่อนหน้านั้น ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐฯและสหภาพโซเวียตทำให้เกิดประเด็นใหม่ๆในทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความยากจน ความมั่นคงที่ขยายจากความมั่นคงของรัฐมาสู่ความมั่นคงของมนุษย์ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวจึงให้ความสนใจตัวแสดงอื่นๆนอกเหนือจากรัฐด้วย เช่น องค์กรระหว่างประเทศ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นต้น การขยายฐานการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่ได้ศึกษาแค่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประกอบกับการเคลื่อนไหวของสตรีทั่วโลกได้อำนวยให้แนวคิดสตรีนิยมเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมืองระหว่างประเทศของกลุ่มสตรีนิยมช่วงก่อนหน้านั้นเป็นการกระทำผ่านสถาบันที่ไม่ใช่รัฐ เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคม

มากกว่าการมีส่วนร่วมกับรัฐบาลในการร่างนโยบายต่างประเทศ(Tickner, 2016, p. 259) แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าบรรยากาศดังกล่าวทำให้แนวคิดสตรีนิยมเริ่มเป็นที่สนใจในหลายสาขาวิชารวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

ช่วงเวลาที่แนวคิดสตรีนิยมเริ่มเข้ามาสร้างพื้นที่ในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นช่วงเวลาที่กระแสการเคลื่อนไหวของสตรีนิยมคลื่นลูกที่ 2 ได้เกิดขึ้นในหลายๆประเทศ การขยายตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสตรีในทุกมุมโลกเกิดขึ้นในระหว่างปี 1975-1985 ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้เป็นทศวรรษของผู้หญิง ขบวนการเคลื่อนไหวสตรีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ผู้หญิงเริ่มเกิดความตระหนักรู้ในฐานะปัจเจก รัฐเริ่มคำนึงถึงเงื่อนไขของงานที่ได้รับค่าจ้างกับงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างในการกำหนดนโยบาย พลวัตรทางอำนาจภายในครอบครัว รวมถึงเริ่มมีการเสนอกฎหมายคุ้มครองผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมจากผู้ชาย เป็นต้น ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษที่1980 มหาวิทยาลัยทั้งในออสเตรเลีย ฟิlippินส์ อินเดีย แคนาดา สหราชอาณาจักร เยอรมนี ไอร์แลนด์ กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และสหรัฐฯ ได้กำหนดหลักสูตรสตรีศึกษาขึ้น มีวารสารสตรีศึกษาใหม่ๆเกิดขึ้น เช่น Signs, Women's Studies International Forum, The Women's Review of Books, Feminist Review เป็นต้น(Enloe, 2007, p. 107)

ในขณะที่หลักสูตรสตรีศึกษาหรือสตรีกับการเมืองเริ่มถูกบรรจุในมหาวิทยาลัยในคณะทางสังคมศาสตร์ สมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน (The American Political Science Association) ได้นำแนวคิดสตรีนิยมเข้ามาในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ซึ่งนั่นถือได้ว่าเป็นป้อมปราการสำคัญเพราะเป็นแหล่งผลิตความรู้ทางรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสหรัฐฯ ส่วนในสหราชอาณาจักรในปี1988 การประชุมประจำปีของสมาคมการศึกษาระหว่างประเทศของสหราชอาณาจักร (The British International Studies Association: BISA) กลุ่มสตรีในสายงานการศึกษาได้รวมตัวกันเพื่อผลักดันให้สมาคมเห็นว่าการปรากฏการณ์เคลื่อนไหวของสตรีที่เกิดขึ้นในทุกมุมโลกและงานวิจัยทางสตรีศึกษานั้นมีความเกี่ยวข้องในการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ทั้งสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน และ สมาคมการศึกษาระหว่างประเทศของสหราชอาณาจักรถือได้ว่าเป็นสถาบันสำคัญที่จะเป็นผู้กำหนดว่า “อะไร” ควรถูกจัดให้อยู่ในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ(Enloe, 2007, pp. 107-108)

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น นักวิชาการกลุ่มเล็กๆ นำโดย เจ แอน ทิกเนอร์ (J. Ann Tickner) ได้ขอแรงสนับสนุนจากมูลนิธิฟอร์ดในการจัดสัมมนาประเด็นทางเพศสภาพ สตรีนิยม และวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ Wellesley College ในรัฐแมสซาชูเซตส์ การเคลื่อนไหวทางวิชาการในการนำเรื่องเพศสภาพเข้ามาสู่วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรเป็นเสมือนจุดนัดพบระหว่างสตรีนิยมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทางวิชาการ หลังจากนั้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 นักสตรีนิยมทั้งในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรก็เริ่มตีพิมพ์ผลงานที่เปรียบเสมือนตำราเบื้องต้นสำหรับผู้สนใจเรื่องเพศสภาพหรือสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics ของ ซินเธีย เอ็นโล ในปี 1990 Gender and International Relations ของ รีเบคคา แกรนท์ และ แคธลีน นิวแลนด์ Gender in International Relations ของ เจ แอน ทิกเนอร์

ขั้นตอนมาในการลงหลักปักฐานของสตรีนิยมในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือการเปิดพื้นที่ทางวิชาการให้นักวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการรับเข้าทำงานในมหาวิทยาลัย การเปิดเวทีสัมมนาเพื่อให้ทางสมาคมรัฐศาสตร์ยอมรับว่าประเด็นเพศสภาพหรือสตรีนิยมเป็นเรื่องที่ต้องถูกนับรวมเข้ากับประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย ซึ่งในเวลาต่อมาการประชุมทางวิชาการประจำปีของสมาคมการศึกษาระหว่างประเทศ (International Studies Association) ที่มอนทรีออล แคนาดา ปี 2004 การเคลื่อนไหวทางวิชาการหลายประเด็นได้บรรลุเป้าหมาย ประการแรก เกิด women's caucus ที่เคลื่อนไหวอยู่ภายในสมาคมเพื่อตรวจสอบและท้าทายการเหยียดเพศในทางวิชาการ ประการที่สอง แผนกของทฤษฎีสตรีนิยมและเพศสภาพ (Feminist Theory and Gender Section: FTGS) ในสมาคมถูกยกระดับขึ้นเป็นสถาบันเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือนักวิชาการ สร้างความร่วมมือระหว่างนักวิชาการสตรีนิยมในองค์กร จัดเวทีสัมมนาและตีพิมพ์ผลงานเพื่อเผยแพร่ความรู้ ประการที่สามความรู้ทางสตรีนิยมเริ่มขยายเข้ามาสู่สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น เห็นได้จากการสัมมนาที่จัดขึ้นโดยแผนกสตรีนิยมและเพศสภาพมีหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับสตรีนิยม เพศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถูกเสนอมากถึง 81 หัวข้อ ในขณะที่หัวข้อเรื่องเพศและสตรีที่ได้รับการสนับสนุนจากแผนกโดยตรงมีเพียง 18 หัวข้อ

ในปี 1999 สมาชิกของFTGS ได้ผลิตวารสารชื่อ The International Feminist Journal of Politics (IFJP) นักวิชาการสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นผู้ริเริ่มวารสารนี้มีเป้าประสงค์ที่จะนำเสนอความที่มีความหลากหลายชาติ และพยายามที่จะนำเสนอบทความข้ามพรมแดนโดยการเชิญนักวิชาการจากภูมิภาคอื่นๆมาร่วมเสนอบทความด้วย และที่สำคัญคือสำนักงานใหญ่ของวารสารฉบับนี้จะต้องไม่ตั้งอยู่ในสหรัฐฯเพื่อหลีกเลี่ยงการครอบงำจากอิทธิพลจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก

นอกจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตามที่กล่าวไปข้างต้นแล้วนั้น ปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แนวคิดเรื่องเพศสภาพและสตรีนิยมก้าวเข้าสู่อาณาบริเวณของวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกิดจาก การที่นักวิชาการเริ่มตั้งคำถามกับทฤษฎีของสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ไม่สามารถทำนายหรือให้คำอธิบายการสิ้นสุดของสงครามเย็นได้ จึงเกิดการถกเถียงทางทฤษฎีระลอกที่สาม(third debate) ขึ้น ซึ่งเป็นการถกเถียง ระหว่างนักวิชาการฝ่ายปฏิฐานนิยม (positivist)และนักวิชาการหลังยุคปฏิฐานนิยม (post-positivist) (Sjoberg, 2011, p. 9) ทั้งในเรื่องภววิทยา ญาณวิทยา และ ระเบียบวิธีวิจัย โดยฝ่ายปฏิฐานนิยมนั้นเชื่อในความรู้หรือทฤษฎีที่เป็นสากล วิธีการแสวงหาความรู้ต้องมีความเป็นวิทยาศาสตร์และหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถพิสูจน์ได้ และตัวทฤษฎีเองต้องสามารถทำนายหรือคาดการณ์ปรากฏการณ์ได้ ส่วนนักวิชาการหลังยุคปฏิฐานนิยมไม่ได้เชื่อในความรู้ที่เป็นสากลหรือกระบวนการหาความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ แต่มีวิธีการหาความรู้ที่หลากหลาย เช่น การวิพากษ์ การตีความ การสัมภาษณ์ การออกภาคสนามเพื่อไปสัมผัสและสังเกตชีวิตและปรากฏการณ์ในสถานที่จริง เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีที่นักวิชาการหลังยุคปฏิฐานนิยมผลิตออกมานั้นจะมีลักษณะเป็นทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory) ทั้งนี้ส่วนมากงานวิจัยสายสตรีนิยมจะเป็นงานสายวิพากษ์(Sjoberg, 2011, p. 10) หรือกล่าวอีกทางหนึ่งคือนักวิชาการสตรีนิยม รวมถึงนักวิชาการสตรีนิยมในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศส่วนมากจะเป็นนักวิชาการฝั่งหลังยุคปฏิฐานนิยม ตรงกันข้ามกับนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคนี้ที่ส่วนมากจะยึดแนวทางปฏิฐานนิยม

ข้อกล่าวอ้างหลักของกลุ่มสตรีนิยมคือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ใช่เรื่องที่ปราศจากประเด็นทางเพศ มโนทัศน์ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นถูกทำให้เป็นเรื่องของความเป็นชายและชาติพันธุ์ เพราะเมื่อเวลากล่าวว่านโยบายของรัฐถูกกำหนดภายใต้ความ

เป็นจริง ความเป็นจริงที่ว่านั่นคือความเป็นจริงของผู้ร่างนโยบายซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย นักสตรีนิยมได้ท้าทายและตั้งคำถามศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถึงที่ทางของผู้หญิงว่าในทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าได้รวมเอาประสบการณ์ชีวิตและมุมมองของผู้หญิงไว้ด้วยหรือไม่ หากวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรวมเอาเรื่องราวของผู้หญิงเข้าไปได้ด้วยรูปร่างหน้าตาของทฤษฎีจะเปลี่ยนโฉมไปอย่างไร นักสตรีนิยมที่ยึดแนวทางของหลังปฏิฐานนิยมนั้นให้ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ ทั้งนี้ นักสตรีนิยมต้องการชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่าเป็นความรู้นั้นถูกสร้างโดยผู้ชายและมีความเกี่ยวข้องกับผู้ชายแต่เพียงฝ่ายเดียว แนวทางของหลังปฏิฐานนิยมนั้นเอื้อต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจของนักสตรีนิยมมากกว่าแนวทางอื่นๆ ที่นิยมใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบดั้งเดิม เช่น เหตุผลนิยม ที่มักใช้อธิบายพฤติกรรมของรัฐในสถานะอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศ ในขณะที่นักสตรีนิยมให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่ารัฐหรือระบบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์เชิงเพศสภาพที่นักสตรีนิยมเชื่อว่าระบบระหว่างประเทศนั้นสร้างขึ้นบนฐานความสัมพันธ์ทางเพศสภาพที่มีลำดับชั้นสูงต่ำ และเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางเพศสภาพนี้นักสตรีนิยมจึงต้องศึกษาจากหน่วยวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะบุคคลที่ถูกผลักไปอยู่ชายขอบ ว่าพวกเขาเหล่านั้นได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของรัฐหรือการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองโลกอย่างไร

งานวิจัยของนักสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมุ่งสร้างทฤษฎี โดยพยายามเผยให้เห็นประเด็นทางเพศสภาพและผู้หญิงในฐานะความรู้และกระบวนการในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบดั้งเดิมหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักโดยการวิพากษ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งนั้นให้ความสนใจกับปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้กรอบวิเคราะห์ของแนวคิดเพศสภาพและสตรีนิยม และมองเพศสภาพเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งระเบียบวิธีวิจัยของนักสตรีนิยมกลุ่มนี้มักจะมีแนวทางเป็นของตนเอง เช่น การลงพื้นที่สัมภาษณ์ การสำรวจ โดยเฉพาะการสำรวจและฟัง “เสียง” ที่อาจไม่เคยได้รับความสนใจอย่างเสียงของผู้หญิงชายขอบ เป็นต้น

ภาวิตทยา ญาณวิทยา และระเบียบวิธีวิจัยของสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ภาวิตทยา (Ontology)

ภาวิตทยา คือ การศึกษาธรรมชาติของสรรพสิ่งและ/หรือสภาวะการณ์ที่ดำรงอยู่นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศศึกษาการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก นักคิดในกระแสหลักจะอธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ หรือสังคมระหว่างประเทศ มีสภาพเป็นอนาธิปไตยเนื่องด้วยเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่ไม่มีอำนาจศูนย์กลางควบคุม เพราะรัฐถือว่าอำนาจสูงสุดคืออำนาจอธิปไตยของรัฐเอง นักทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสายสังคมนิยมที่สมาทานความคิดของโฮมัส ฮอบส์ มองว่าสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเปรียบเสมือนสนามรบ และด้วยเหตุที่รัฐแต่ละรัฐกำหนดผลประโยชน์ต่างกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์เป็นแบบมีได้ต้องมีเสีย ซึ่งในที่นี้ทำให้คุณธรรมจริยธรรมของรัฐอยู่ที่ความสามารถในการที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเองและสามารถที่จะอยู่รอดในสังคมระหว่างประเทศ ส่วนนักทฤษฎีสายเสรีนิยมที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีการพึ่งพากันระหว่างรัฐ รัฐจะสามารถร่วมมือกันได้อย่างสันติ ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความเป็นอนาธิปไตย

ในการศึกษาเพศสภาพหรือสตรีนิยมในภาคความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แม้ว่านักสตรีนิยมในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้ปฏิเสธว่าอนาธิปไตยคือสภาพการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่สำหรับนักสตรีนิยมสิ่งที่เป็นจริงคือสรรพสิ่งมีเพศสภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ไม่ใช่สิ่งที่ปราศจากเพศสภาพ รัฐมีความเป็นเพศสภาพ การทูตมีความเป็นเพศสภาพ เศรษฐกิจมีความเป็นเพศสภาพ องค์การระหว่างประเทศมีความเป็นเพศสภาพ ผู้นำประเทศก็มีประเด็นเรื่องเพศสภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเองก็มีโครงสร้างทางเพศสภาพที่เป็นลำดับชั้น ฉะนั้นสิ่งที่นักวิชาการกลุ่มนี้ให้ความสนใจในทางภาวิตทยามีอยู่ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ สภาพความเป็นจริงของเพศสภาพ (gender ontology) และ สภาพความเป็นจริงของรัฐ (state ontology)

อนึ่ง การศึกษาเพศสภาพคือการศึกษารองความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชายและความเป็นหญิง จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกใจว่าสำหรับนักวิชาการบางกลุ่มโดยเฉพาะนักวิชาการในยุคปฏิฐานนิยม มองความเป็นจริงของเพศสภาพ (gender ontology) หรือ นิยามของความเป็นหญิงและความเป็นชายจะมีพื้นฐานมาจากเพศทางกายภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิดตามธรรมชาติ (biological gender) เพศชายตามธรรมชาติทางกายภาพเมื่อเทียบกับเพศหญิง จะมีรูปร่างที่ใหญ่กว่า กล้ามเนื้อที่แข็งแรงกว่า ในขณะที่เพศหญิงนอกจากสรีระจะเล็กและแข็งแรงไม่เท่าเพศชายแล้ว การเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดตามธรรมชาติส่งผลให้ร่างกายของเพศหญิงแก่เร็วกว่าเพศชาย ทั้งนี้ สำหรับนักวิชาการบางกลุ่มเช่น กลุ่มจุดยืนสตรีนิยม (standpoint feminism) มองลึกลงไปอีกว่าลักษณะทางกายภาพตามธรรมชาติเหล่านี้ส่งผลต่อการกำหนดบทบาทและโครงสร้างความสัมพันธ์ของชายหญิงในทางสังคม กล่าวอีกทางหนึ่งคือ เพศสภาพเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น (social construction) จากเพศตามธรรมชาติ ร่างกายที่แข็งแรงกว่าทำให้ผู้ชายกลายเป็นผู้ปกป้องในขณะที่ผู้หญิงกลายเป็นผู้ถูกคุ้มครอง ในระดับครอบครัวเรามักพบว่าผู้ชายมักจะได้รับบทหัวหน้าครอบครัวผู้หญิงจะเป็นผู้ตาม ในระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้นเช่นในที่ทำงานเรามักจะพบกับหัวหน้าผู้ชายมากกว่าหัวหน้าผู้หญิง ในระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้นไปภายในรัฐในกลุ่มผู้นำมักจะมีจำนวนของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ในระดับนานาชาติก็มักจะพบว่ามีจำนวนผู้นำชายมากกว่าผู้นำหญิง สำหรับนักวิชาการยุคหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) นั้นมีมุมมองต่อเพศสภาพไม่ต่างจากกลุ่มจุดยืนสตรีนิยมแต่นักวิชาการยุคหลังโครงสร้างนิยมได้อธิบายต่อไปว่าความเป็นชายและความเป็นหญิงนั้นสามารถดำรงอยู่ได้เพราะเป็นวาทกรรมทางการเมือง (Hansen, 2015, pp. 14-22)

ในส่วนของสภาพความเป็นจริงของรัฐ (state ontology) นักสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคปฏิฐานนิยมหรือกลุ่มเหตุผลนิยม (rationalist) มองสภาพความเป็นจริงของรัฐในฐานะองค์ภาพที่ขับเคลื่อนโดยแนวคิดหรือบรรทัดฐานบางประการไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยมหรือสังคมนิยม และเป็นตัวแสดงในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Hansen, 2015) ในขณะที่นักสตรีนิยมกลุ่มอื่นอย่างกลุ่มจุดยืนสตรีนิยม หรือกลุ่มสตรีนิยมยุคหลังโครงสร้างเห็นว่าการพลีและสภาพการณ์มีความเป็นชายหญิงหรือถูกกำหนดให้เป็นเรื่องเพศ ไม่เว้นแม้แต่นักสตรีนิยมอธิบายว่านิยามของความเป็นรัฐและชาตินั้นถูกสร้างขึ้นภายใต้แนวคิดของความเป็น

ชายและความเป็นหญิง กล่าวคือ ในสายตาของผู้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กระแสหลัก โดยธรรมชาติรัฐเป็นตัวแสดงในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ รัฐเป็นผู้ที่ส่งเสียงแทนชาติที่ตนอ้างสิทธิ์การปกครองตามอำนาจอธิปไตย นั้นทำให้ในมุมมองของนักสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเห็นว่ารัฐถูกนิยามขึ้นมาจากความ เป็นชายในฐานะผู้ปกป้องคุ้มครอง ในขณะที่ชาติถูกนิยามขึ้นมาจากความ เป็นหญิงในฐานะผู้ได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ไม่เพียงเท่านั้น นิยามของรัฐและชาติยังถูกสร้างขึ้นจากการที่ผู้หญิงไม่ค่อยได้รับโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการกิจของรัฐ เช่นเดียวกับกระบวนการสร้างชาติที่ผู้หญิงกลายเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งอันเป็นที่รักและห่วงหาเหวอนที่กลุ่มเคลื่อนไหวหรือขบวนการชาตินิยมต้องต่อสู้เพื่อปกป้องตัวอย่างของสัญลักษณ์ที่ว่าได้แก่ มาตุภูมิ (mother land) ความเป็นแม่ (motherhood) ความบริสุทธิ์ (sexual purity) ศรีภรรยา (the good wife) เป็นต้น (Enloe, 2007, p. 105) ดังนั้นสภาพความเป็นจริงของรัฐจึงมิใช่การเป็นตัวแสดงโดยธรรมชาติ แต่เป็นนิยามที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่แยกระหว่างหญิงชาย ฐานความคิดหรือระบอบที่ผู้ชายผู้เป็นใหญ่มีหน้าที่ปกป้องและคุ้มครองผู้หญิง ซึ่งระบอบที่อธิบายสภาพของรัฐในลักษณะดังกล่าวได้แก่ระบอบที่เรียกว่า ปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือระบอบชายเป็นใหญ่

ตัวอย่างของงานวิจัยที่เป็นข้อพิสูจน์การมีอยู่ของประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศ ถูกกำหนดด้วยเรื่องเพศสภาพได้แก่งานของ แอน อี ทาวน์ส และ เบอร์กิตตา นิกลาสัน (Ann E. Towns and Birgitta Niklasson) งานวิจัยชี้ว่าประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศอย่าง เรื่องการทูตและการต่างประเทศนั้นถูกกำหนดด้วยปัจจัยทางเพศสภาพ ผลจากการวิจัยใน 50 ประเทศแรกที่มีอันดับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) สูงสุดพบว่า การกำหนดจำนวนของทูตหญิงและทูตชายมีสัดส่วนที่ต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือจากจำนวนประชากรทูตในงานวิจัยทั้งหมด 6990 คน คิดเป็นทูตชายร้อยละ 85 ในขณะที่จำนวนทูตหญิงคิดเป็นร้อยละ 15 โดยกลุ่มประเทศนอร์ดิกมีจำนวนทูตหญิงมากที่สุด ตามด้วยประเทศกลุ่มอเมริกาเหนือ และ โอเชียเนีย ในขณะที่ประเทศในทวีปเอเชียมีจำนวนทูตหญิงน้อยที่สุด นอกจากนี้งานวิจัยชิ้นนี้ยังสรุปว่า ทูตชายส่วนมากมักจะได้ประจำในประเทศที่มีผลประโยชน์ทางด้านการมั่นคงและเศรษฐกิจต่อรัฐในอันดับต้นๆ มากกว่าทูตหญิง ถึงแม้ว่าจะมีทูตหญิงที่สามารถดำรงตำแหน่งระดับสูงและประจำอยู่ในประเทศที่สำคัญต่อรัฐบาลของตน แต่เมื่อเทียบกับจำนวนแล้วถือว่ายังมีอัตราส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับทูตชาย ซึ่งทำให้ตีความได้ว่าเพศสภาพเป็นปัจจัยในการ

ดำเนินงานทางการทูตและในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังคงเป็นเรื่องของความ เป็นชายมากกว่าความเป็นหญิง(Niklasson, 2018, pp. 39-40)

ญาณวิทยา (epistemology)

ญาณวิทยา หรือ ทฤษฎีความรู้ คือ แนวทางในการศึกษาและแยกแยะว่าอะไรคือเรื่องจริงหรืออะไรคือความรู้ หรือเราจะสามารถหาความรู้ได้อย่างไร อะไรหรือใครคือแหล่งที่มาขององค์ความรู้ นั้น การศึกษาหาความรู้ของวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักในช่วงแรกภายใต้ตรัมของความ เป็นรัฐศาสตร์มีความพยายามที่จะทำให้ศาสตร์มีความน่าเชื่อถือโดยการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์โดยการกำหนดตัวแปรเพื่อหาความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล ในกรณีของการศึกษาเรื่องเพศสภาพในทางการเมืองระหว่างประเทศของกลุ่มสตรีนิยมสายเหตุผลนิยมก็เช่นกัน การหาความรู้ทำได้จากการหาความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลระหว่างรัฐและเพศสภาพ ในขณะที่กลุ่มจุดยืนทางสตรีนิยมที่มองว่ารัฐไม่ได้เป็นแค่ตัวแสดงในเวทีโลกแต่รัฐมีลักษณะเป็นรัฐปatriarchy ที่มีโครงสร้างสนับสนุนให้ผู้หญิงตกอยู่อยู่ในสถานะที่เสียเปรียบกว่าผู้ชาย การจะแยกแยะว่าอะไรคือความรู้หรือความจริงหากศึกษารัฐในฐานะตัวแปรเพียงลำพังก็จะได้ความจริงเพียงด้านเดียวซึ่งเป็นด้านที่ความเป็นชายมีอิทธิพลในการผลิตความชุดความจริงหรือความรู้ นั้น ดังนั้นกลุ่มจุดยืนสตรีนิยมจึงเสนอว่าเราต้องศึกษาผู้หญิงและวิถีชีวิตของพวกเธอที่แตกต่างไปจากผู้ชายด้วย ซึ่งผู้หญิงที่นักคิดกลุ่มนี้ให้ความสนใจคือผู้หญิงทุกกลุ่มตั้งแต่ในระดับผู้นำประเทศ ผู้หญิงในชนชั้นนำ ผู้หญิงทำงาน แรงงานหญิง แม่บ้าน หรือแม้กระทั่งผู้หญิงที่ให้บริการทางเพศ เมื่อนั้นเราถึงจะได้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนกลุ่มสตรีนิยมหลังโครงสร้างนิยมที่เชื่อว่าเพศสภาพเป็นเรื่องวาทกรรม การศึกษาหาความจริงจึงต้องศึกษาจากวาทกรรม นักคิดกลุ่มนี้ไม่เชื่อในการศึกษาวิถีชีวิต เพราะพวกเขาเชื่อว่าวิถีชีวิตนั้นดำรงอยู่ภายใต้ชุดของวาทกรรมที่ปัจเจกยึดถือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต (Hansen, 2015)

นักวิชาการสตรีนิยมด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่าง ชินเธีย เอ็นโล เสนอว่าเราสามารถหาความรู้ได้จากการศึกษาชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้หญิงซึ่งผู้หญิงของเอ็นโลหมายถึงผู้หญิงทั่วไปที่มีใช้แค่ผู้หญิงในระดับผู้นำหรือผู้หญิงแนวหน้า หากแต่เป็นผู้หญิงที่เป็น แรงงาน แม่บ้าน ข้าราชการพลเรือน ทหาร พยาบาล หรือแม้กระทั่งผู้ให้บริการทางเพศ เป็นต้น จาก

การศึกษางานของเอ็นโลพว่า แนวทางในการศึกษาเรื่องเพศสภาพคือการใช้ความสงสัยของนักสตรีนิยม (feminist curiosity) ที่จะสนใจและให้ความสำคัญกับสิ่งที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสนิยมมองข้ามหรือเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ผู้หญิงและวิถีชีวิตของพวกเธอ เพื่อเปิดเผยการทำงานของกระบวนการสร้างความเป็นชายและความเป็นหญิง เอ็นโลเสนอไว้ว่าในการศึกษาและชุดหลักการดำรงอยู่ของเพศสภาพด้วยความสงสัยของนักสตรีนิยม ไม่ได้อาศัยเฉพาะการถามถึงความหมายของความเป็นหญิงหรือความเป็นชายเท่านั้น แต่ต้องศึกษาลึกลงไปว่านิยามดังกล่าวได้กำหนดที่ทางให้กับผู้หญิงอย่างไร และผู้หญิงรู้สึกอย่างไรกับตำแหน่งแห่งที่นั้นของตนเอง หรือกล่าวอีกทางหนึ่งคือการศึกษาเรื่องเพศสภาพนั้นอาศัยการสืบสวนเรื่องเกี่ยวกับอำนาจ ไม่ว่าจะเป็น ลักษณะหรือรูปแบบของอำนาจเป็นอย่างไร? ใครเป็นคนกุมอำนาจ? หรือใครได้อะไรจากการใช้อำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ประเด็นทางเพศสภาพ? และในการจะศึกษาเรื่องอำนาจจำเป็นต้องศึกษาให้รอบด้าน การละเลยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงจะทำให้เกิดช่องโหว่ทางการศึกษาว่าแท้จริงแล้วใครเป็นผู้กุมอำนาจและมีเป้าหมายอย่างไร การให้ความสำคัญตำแหน่งแห่งหนของผู้หญิงว่าทำไมพวกเธอถึงไปอยู่ตรงนั้น แล้วพวกเธอมีความรู้สึกอย่างไรคือการเปิดเผยการทำงานของอำนาจในทางการเมือง (Enloe, 2014, pp. 8-9)

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

ระเบียบวิธีวิจัย คือวิธีการในการใช้ศึกษาหาความรู้ นักคิดแต่ละกลุ่มจะมีระเบียบวิธีวิจัยที่แตกต่างกันไปแต่สอดคล้องกับ ภาววิทยา และญาณวิทยาของสรรพสิ่งหรือเหตุการณ์ที่ศึกษา นักสตรีนิยมสายเหตุผลนิยมที่ยึดถือกระบวนการศึกษาแบบปฏิฐานนิยมก็มักจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่แสดงผลออกมาในเชิงรูปธรรมมากที่สุด เช่น การวิจัยเชิงปริมาณ การใช้กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เป็นต้น สำหรับนักคิดกลุ่มจุดยืนทางสตรีนิยมที่เชื่อว่าความรู้หรือความจริงได้มาจากการศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิง ระเบียบวิธีวิจัยก็ต้องสอดคล้องไปในทางเดียวกันด้วย เช่น การลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ การตีความ หรือการทำวิจัยเอกสาร เป็นต้น ส่วนนักสตรีนิยมยุคหลังโครงสร้างนิยมที่ให้ความสนใจกับวาทกรรม ระเบียบวิธีวิจัยก็จะมีลักษณะของการตีความจากตัวบท การลงพื้นที่ หรือ การวิเคราะห์วาทกรรม เป็นต้น (Hansen, 2015)

ความแตกต่างและความเข้าใจผิดระหว่างแนวคิดสตรีนิยมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก

การศึกษาเส้นทางที่สตรีนิยมเดินเข้าสู่บริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ประเด็นแรกที่ต้องทำการศึกษาคือเรื่องของความแตกต่างทาง ภาววิทยา ญาณวิทยา และระเบียบวิธีวิจัย ของกลุ่มนักวิชาการสตรีนิยมและนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เหตุที่นักวิชาการสตรีนิยมให้ความสำคัญกับการถกเถียงเรื่องภาววิทยาและญาณวิทยาก็เพราะว่า สตรีนิยมในแขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถูกมองว่าเป็นแนวคิดกระแสรองที่เกิดขึ้นจากการวิพากษ์และท้าทายกระบวนการสร้างองค์ความรู้ของแนวคิดกระแสหลักในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้นพลวัตในแวดวงวิชาการของทฤษฎีกระแสรองเป็นสิ่งที่ท้าทายทฤษฎีกระแสหลักจึงไม่สามารถที่จะมองข้ามไปได้

นักวิชาการสตรีนิยมและนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมองความจริงต่างกัน และแม้จะเป็นการสร้างองค์ความรู้ในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นักวิชาการสตรีนิยมและนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็มีญาณวิทยาที่แตกต่างกัน เจ แอน ทิกเนอร์ (J. Ann Tickner) ได้ตอบคำถามต่อนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีมุมมองต่อปรากฏการณ์ที่ต่างกัน จุดนี้เองที่ทิกเนอร์เชื่อว่าทำให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างนักวิชาการสองกลุ่มนี้ ความเข้าใจผิดที่ว่านี้มีด้วยกัน 3 ประการ ประการแรกได้แก่ ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับประเด็นของเพศสภาพที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมองว่าเป็นเรื่องเฉพาะของผู้หญิง แต่นักสตรีนิยมพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเพศสภาพมิใช่เรื่องเฉพาะของผู้หญิง แต่หากเป็นเรื่องของผู้ชายและความเป็นชายที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการสร้างทฤษฎีหรือคำอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆด้วย ประการที่สองได้แก่ประเด็นทางด้านความแตกต่างในเชิงภาววิทยา หรือการมองความจริงที่ต่างกัน กล่าวคือ นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมองว่ารัฐคือตัวแสดงหลักในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตย แต่นักสตรีนิยมในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมองความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลในสังคมในฐานะตัวแสดงประการสุดท้ายได้แก่ประเด็นด้านญาณวิทยาหรือการสร้างความรู้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การศึกษาหาความรู้ในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทฤษฎีสัจนิยมของมอร์แกนทาวกลายเป็นทฤษฎีกระแสหลัก รัฐเป็นตัวแสดงหลักเพียงหนึ่งเดียวในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการกระทำหรือพฤติกรรมของรัฐจะถูกอธิบาย

ด้วยเหตุปัจจัยด้านความมั่นคงและความอยู่รอดของรัฐเป็นที่ตั้ง เป้าประสงค์ในการสร้างทฤษฎีของมอร์แกนทาวนนั่นก็เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่มีระบบระเบียบโดยใช้ตรรกะและหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อให้ทฤษฎีดังกล่าวสามารถใช้คาดการณ์หรือทำนายแนวโน้มของปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ หรืออาจจะกล่าวอีกทางได้ว่ามอร์แกนทาวพยายามจะทำให้ทฤษฎีสัจนิยมเป็นทฤษฎีที่เทียบเท่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (Tickner, 2014, p. 75)

ตรงกันข้ามกับนักวิชาการฝั่งสตรีนิยมซึ่งส่วนมากจะเป็นนักวิชาการยุคหลังปฏิฐานนิยมที่ไม่เห็นด้วยกับการอ้างถึงความรู้ที่เป็นสากล เพราะนักสตรีนิยมมองเห็นโครงสร้างไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศสภาพหรือโครงสร้างของสังคมชายเป็นใหญ่ว่าเป็นสิ่งที่สังคมในแต่ละยุคสมัยในแต่ละสถานที่และวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดสร้างขึ้นมากกว่าที่จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมีความเป็นสากล การขาดความเข้าใจความแตกต่างระหว่าง ค่านิยมและความหมาย ภาววิทยา และ ญาณวิทยา ทำให้เส้นทางของสตรีนิยมในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจะไปด้วยกันเท่าใดนัก (Tickner, 2014, p. 83) ความพยายามของนักสตรีนิยมที่จะชี้ให้เห็นถึงแนวทางใหม่ในการทำ ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นแตกต่างกับที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนั่นทำให้สตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลายเป็นเหมือนมนุษย์ต่างดาวในกลุ่มนักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tickner, 2014, pp. 89-90)

การที่มีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนักวิชาการด้านสตรีนิยม เมื่อมีการทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเพศสภาพหรือสตรีนิยมในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คำถามที่ผู้วิจัยสตรีนิยมมักถูกถามจากนักวิจัยคนอื่นๆคือ ผู้วิจัยใช้วิธีการอะไรในการศึกษาวิจัย? และวิธีการศึกษาวิจัยที่แตกต่างทำให้สตรีนิยมยังคงเป็น การศึกษากระแสรองในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพราะนักวิชาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะกลุ่มทฤษฎีที่เป็นกระแสหลักยังคงเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในการให้คุณให้โทษหรือให้การยอมรับทฤษฎีใหม่ๆที่เข้ามาในสาขาวิชาของตน (Zalewski, 2006, pp. 43-44) กล่าวอีกทางคือ นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะยอมรับทฤษฎีสตรีนิยมก็ต่อเมื่อทฤษฎีนั้นพัฒนามาจากระเบียบวิธีวิจัยที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้การยอมรับ ซึ่งได้แก่ระเบียบวิธีวิจัยแบบปฏิฐานนิยม

ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย นักวิชาการสตรีนิยมไม่เชื่อในวิธีการใดวิธีการหนึ่งเพียงอย่างเดียวเหมือนที่นักวิชาการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเชื่อว่าระเบียบวิธีวิจัยที่น่าเชื่อถือต้องมีความเป็นวิทยาศาสตร์ นักสตรีนิยมเชื่อว่าวิธีการในการหาความรู้ที่หลากหลายไม่มีมาตรฐานที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว (Tickner, 2006, p. 21) ในประเด็นนี้ทิกเนอร์อธิบายถึงระเบียบวิธีวิจัย 4 ประการที่ช่วยนำทางนักวิชาการสตรีนิยมในการทำวิจัย (Tickner, 2014, pp. 23-29) 1. นักสตรีนิยมต้องถามคำถามของนักสตรีนิยม (Feminist research asks feminist questions) กล่าวคือ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป้าหมายในการตั้งคำถามงานวิจัยก็เพื่อหาข้ออธิบายพฤติกรรมของรัฐ แต่ในการศึกษาของสตรีนิยมที่รวมถึงสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยนั้น นอกจากคำถามงานวิจัยจะแตกต่างกันแล้ว เป้าหมายของคำถามงานวิจัยก็เพื่อศึกษาผลกระทบที่ผู้หญิงได้รับจากนโยบายต่างประเทศหรือนโยบายความมั่นคง หรือ กล่าวอีกทางหนึ่งคือ นักวิชาการสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมุ่งศึกษาว่าพฤติกรรมของรัฐนั้นส่งผลต่อผู้หญิงหรือโครงสร้างทางด้านเพศสภาพอย่างไร 2. ใช้ประสบการณ์ของผู้หญิงในการออกแบบงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้หญิง (Use women's experience to design research that is useful to women) หัวใจสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยของสตรีนิยมคือเพื่อผลิตความรู้ที่ผู้หญิงสามารถใช้ความรู้นั้นในการแก้ปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญได้ เพราะความรู้ที่ถูกอ้างว่าเป็นสากลหรือเป็นความรู้ทั่วไปนั้นเป็นความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์และวิถีชีวิตของผู้ชาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้ววิถีชีวิตของผู้ชายต้องพึ่งพาผู้หญิงในฐานะผู้สนับสนุน เพราะฉะนั้นการออกแบบงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้หญิงจึงเกี่ยวข้องกับการวิพากษ์และท้าทายองค์ความรู้ทั่วไปที่มีพื้นฐานมาจากความเป็นชายดังกล่าว นอกจากนี้ นักสตรีนิยมยังเห็นว่า ความรู้ที่สร้างจากจุดยืนของผู้หญิงจะนำไปสู่ความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น ดังนั้นการออกแบบงานวิจัยของกลุ่มสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเสมือนเป็นการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ในการศึกษา เพราะในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบเดิมนั้นไม่ได้ให้ความสนใจกับบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้สนับสนุน ผู้ดูแล หรือผู้ผลิตซ้ำ แต่บทบาทหน้าที่ดังกล่าวกับกลายเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาของกลุ่มสตรีนิยม 3. การยอมรับและตระหนักรู้ในอคติของตนเอง (Reflexivity) เนื่องจากนักสตรีนิยมให้ความสำคัญกับประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงในฐานะข้อมูลในการศึกษาวิจัย แต่การจะได้มาซึ่งข้อมูลนั้นผู้วิจัยเองต้องตระหนักถึงอคติที่ตนเองมีอยู่เสมอ เพราะการจะทำความเข้าใจกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิต พื้นฐานของแต่ละปัจเจกที่ต่างกันนั้นเป็น

อุปสรรคต่อการทำความเข้าใจอีกฝ่าย แต่ถ้าผู้วิจัยตระหนักถึงความแตกต่างข้อนี้รวมถึงอคติที่ตนเองมี ก็จะช่วยทำให้การทำความเข้าใจนั้นง่ายขึ้น 4. สร้างความรู้เพื่อการปลดปล่อย (Knowledge as emancipation) จุดเน้นในการศึกษาวิจัยของสตรีนิยมคือการเปิดเผยชุดความรู้ทั่วไปในชีวิตประจำวันของปัจเจก การวิจัยแบบเข้าไปมีส่วนนอกจากจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุดแล้ว ผลจากการวิจัยจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงชีวิตประจำวันของผู้ถูกวิจัยให้ดีขึ้นได้

จากเป้าหมายในการทำวิจัยของสตรีนิยมข้างต้น เราจะพบว่างานวิจัยเชิงประจักษ์ของนักสตรีนิยมในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะมีทั้งที่ศึกษาผลกระทบที่ผู้หญิงได้รับจากการเมืองระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น ผลกระทบที่ผู้หญิงได้รับจากวิกฤติเศรษฐกิจและการดำเนินนโยบายรัดเข็มขัดของรัฐบาลอังกฤษในสมัยนายกรัฐมนตรี เดวิด คาเมรอน (Fawcett Society, 2010, p.3) ผลกระทบที่ผู้หญิงได้รับจากการทำงานในองค์กรทางการเงินระหว่างประเทศภายใต้วัฒนธรรมองค์กรชายเป็นใหญ่ (Enloe, 2014, p.159) เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้น นักสตรีนิยมในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังได้ศึกษาถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะตัวแสดงที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาบทบาทของผู้หญิงบริการชาวเกาหลีใต้ในการรักษาความสัมพันธ์ทางการทหารระหว่างสหรัฐากับเกาหลีใต้ในช่วงสงครามเย็น (Moon, 1997) บทบาทของคนรับใช้หญิงในฐานะตัวแสดงที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก (Enloe, 2014, pp.307-309) เป็นต้น อนึ่งงานวิจัยประเภทหลังที่ศึกษาบทบาทของผู้หญิงนั้น ในทางหนึ่งเท่ากับว่านักสตรีนิยมมองผู้หญิงเป็นหนึ่งในตัวแสดงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งทัศนะดังกล่าวนี้มีแตกต่างจากข้อเสนอของฝั่งทฤษฎีกระแสหลักที่มักจะให้ความสำคัญกับรัฐอธิปไตยในฐานะตัวแสดงมากกว่าตัวแสดงอื่นๆ

บทสรุป (Conclusion)

การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือความพยายามในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่สัมพันธ์ต่อการเมืองโลก นักทฤษฎีสตรีนิยมพยายามที่จะเปิดเผยถึงอคติทางเพศที่ฝังรากอยู่ในหลักคิดและการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักที่ส่งผลต่อการศึกษา การสร้างความรู้ การให้คำนิยาม และมุมมองต่อองค์การหรือสถานะการณ์ต่างๆในที่ดำรงอยู่ในการเมืองระหว่างประเทศ ไม่เพียงเท่านั้น

นักสตรีนิยมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังพยายามชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลักที่พยายามจะยึดโยงกับความเป็นวิทยาศาสตร์กับการศึกษาตามแนวทางสตรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์และความสัมพันธ์ของผู้หญิง ซึ่งความแตกต่างนี้ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าแนวทางของสตรีนิยมที่ไม่มีความเป็นวิทยาศาสตร์นั้นไม่น่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม นักสตรีนิยมในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้โต้แย้งว่าแนวทางของสตรีนิยมจะทำให้ผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเห็นโลกในอีกมุมหนึ่งที่ไม่ได้รับความสนใจ โลกของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดให้เป็นเรื่องส่วนตัวที่แท้จริงแล้วรัฐไม่อาจละเลยเพราะโลกส่วนตัวของหญิงชายนั้นมีความสัมพันธ์กับการเมืองโลกอย่างไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ หรืออาจจะกล่าวอีกทางได้ว่า หากต้องการที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้อย่างรอบด้าน ผู้ศึกษาไม่ควรที่จะเพิกเฉยต่อมุมมองของสตรีนิยม

เอกสารอ้างอิง (References)

- Enloe, C. (2007). Feminism. In M. Griffiths (Ed.), *International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction*. New York: Routledge.
- Enloe, C. (2014). **Bananas, Beaches, and Bases: Making Feminist Sense of International Politics** (second ed.). California: University of California Press.
- Fawcett Society, (2010). *The Impact of Austerity on Women*. London: Fawcett Society.
- Hansen, L. (2015). Ontologies, epistemologies, methodologies. In L. J. Shepherd (Ed.), **Gender Matters in Global Politics** (Second ed.). New York: Routledge.
- Moon, Katharine H.S.(1997). **Sex among Allies: Military Prostitution in U.S./Korea Relations**.New York: Columbia University Press.
- Keucheyan, R. (2013). **The Left Hemisphere: Mapping Critical Theory Today** (G. Elliott, Trans.). London: Verso.
- Lake, D. A. (2016). **White Man’s IR: An Intellectual Confession**. *Perspective on Politics*.
- Niklasson, A. E. T. a. B. (2018). Where Are the Female Ambassadors? Gender and Status Hierarchies in Ambassador Postings. In A. E. T. Karin Aggestam (Ed.), **Studies in Diplomacy and International Relations**: Palgrave Macmillan.
- Pitipat, S. (2007). **International Relations: Development and Progress of Knowledge**. Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)

Scholz, S. J. (2010). **Feminism: A Beginner's Guide**. England: Oneworld Publication.

Sjoberg, J. A. T. a. L. (2011). **Feminism and International Relations: Conversation about Past, Present and Future**. New York Routledge.

Tickner, J. A. (2006). Feminism meets International Relations: some methodological issues. In M. S. Brooke A. Ackerly, and Jacqui True (Ed.), **Feminist Methodologies for Internatonal Relations**. USA: Cambridge.

Tickner, J. A. (2014). **A Feminism Voyage Through and International Relations**. New York: Oxford University Press.

Tickner, J. A. (2016). Gender in world pollitics. In J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Eds.), **The Globalization of World Pollitics: An introduction to international relations**. (Sixth ed.). United Kingdom: Oxford University Press.

Zalewski, M. (2006). Distracted reflections on the production, and refusal of feminist knowledge in International Relations. In M. S. A. Ackerly, and Jacqui True (Ed.), **Feminist Methodologies for International Relations**. UK: Cambridge University Press.